

بازیابی مکان بر پایه حس مکان (نمونه موردی گالری محسن)

سروناز حسین رضوی^{۱*}، مهرانوش عابدین میقانی^۲

۱- پژوهشگر دکترای شهرسازی، دانشگاه آزاد قزوین ، sjhrazavi@yahoo.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد پردیس ، mamr.abedin@yahoo.com

چکیده

حس مکان را می توان رابطه ای عاطفی بین شخص و مکان توصیف کرد، پیوندی احساسی که مردم، آن مکان را به عنوان قرارگاهی برای بازگشت بدان ارزشمند بدانند. محیط دو جنبه کالبدی و معنایی دارد چرا که علاوه بر عناصر کالبدی، شامل معانی و پیام هایی است که مردم بر اساس توقعات و انگیزه های خود آن را رمز گشایی می کنند. این حس کلی که پس از ادراک و قضاوت نسبت به محیط در فرد به وجود می آید، حس مکان نامیده می شود. به زبانی ساده تر مکان، عنصر اصلی هویت ساکنان آن است و انسان با شناخت مکان می تواند به شناخت خود نائل شود. در روش های طراحی محیطی علی رغم استفاده فراوان از واژه حس مکان تعریف مشخص و معینی از این معنا و عناصر تشکیل دهنده آن ارائه نگردیده است. لذا با هدف شناسایی این حس در معماری به معرفی ابعاد مختلف حس مکان و عوامل تشکیل دهنده آن، از نگاه افراد مختلف پرداخته می شود. پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سوال است که "چگونه می توان از طریق بازیابی و اصلاح کالبدی فضا، حس مکان را در آن ارتقا داد تا حس مکان و تعلق به آن در یک فضای بازیابی شده را در شهروندان و گردشگران دوچندان کرد." به دنبال پاسخگویی به سوال فوق، به مرور متون و اسناد مرتبط در این حوزه پرداخته شد و ضمن ارائه تعاریف حس مکان و بررسی ابعاد مختلف و عوامل دخیل در آن، ارزیابی گالری محسن به عنوان نمونه موردی مورد تدقیق قرار گرفت. لازم به ذکر است که روش تحقیق کاربردی، تحلیلی و توصیفی بوده و از ابزار پرسشنامه و مصاحبه نیز استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که در گالری محسن و فرایند بازیابی آن، معیارهای کلیدی، شامل عوامل معنایی، زمان، ویژگی های فردی، عامل ذهنی، عناصر فرهنگی، بارزهای اجتماعی، مشارکت شهروندان و خصوصیات کالبدی (فرم، بافت...)، در ارتقای کیفی و تقویت حس مکان این فضا موثر بوده است. آنچه از نتایج استنباط می شود این است که فضاها ابتدا باید از استقلال شخصیت و هویت ویژه معمارانه برخوردار باشند تا مفاهیم عمیق تری چون حس مکان را انتقال دهند؛ به نظر می رسد که به مرور این رابطه دو سویه شده و هویت و حس مکان یکدیگر را به صورت متقابل و تعاملی تقویت می نمایند.

واژه های کلیدی: مکان، حس مکان، فضای عمومی، ادراک محیط.

۱- مقدمه

فضا در مفهوم عام خود گستره ای پیوسته است که در آن اشیا وجود دارند و حرکت می کنند. [۱] مکان نیز بخشی از فضا است که به وسیله شخصی یا چیزی اشغال شده است و دارای بار معنایی و ارزشی است. [۲] یا به عبارتی فضاهایی که در آن زندگی رخ می دهد مکان هستند. [۳] با توجه به تعاریف ارائه شده، امروزه مفهوم فضاهای شهری در واقع مکان هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق داشته، منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی نبوده و درحقیقت با حضور انسان و فعالیت اوست که معنا می